Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 13ης Νοεμβρίου 2018 *

«Προδικαστική παραπομπή – Πνευματική ιδιοκτησία – Εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας – Οδηγία 2001/29/ΕΚ – Πεδίο εφαρμογής – Άρθρο 2 – Δικαιώματα αναπαραγωγής – Έννοια του "έργου" – Γεύση τροφίμου»

Στην υπόθεση C-310/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (εφετείο Arnhem-Leuvarde, Κάτω Χώρες) με απόφαση της 23ης Μαΐου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Μαΐου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Levola Hengelo BV

κατά

Smilde Foods BV,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, M. Βηλαρά (εισηγητή), E. Regan, T. von Danwitz και C. Toader, προέδρους τμήματος, A. Rosas, E. Juhász, M. Ilešič, M. Safjan, C. G. Fernlund, C. Vajda και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 4ης Ιουνίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Levola Hengelo BV, εκπροσωπούμενη από τους S. Klos, A. Ringnalda και J. A. K. van den Berg, advocaten,

– η Smilde Foods BV, εκπροσωπούμενη από τους T. Cohen Jehoram και S. T. M. Terpstra, advocaten,

– η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. S. Schillemans,

– η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους D. Segoin και D. Colas,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον P. Gentili, avvocato dello Stato,

– η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τις G. Brown και Z. Lavery, επικουρούμενες από τον N. Saunders, barrister,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την J. Samnadda και τον F. Wilman,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Ιουλίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της έννοιας του «έργου», όπως ορίζεται στην οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ 2001, L 167, σ. 10).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Levola Hengelo BV (στο εξής: Levola) και της Smilde Foods BV (στο εξής: Smilde), σχετικά με τη φερομένη προσβολή από τη Smilde των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Levola όσον αφορά τη γεύση τροφίμου.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

3 Το άρθρο 1 της Σύμβασης της Βέρνης περί προστασίας των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων (πράξη των Παρισίων της 24ης Ιουλίου 1971), όπως ισχύει κατόπιν της τροποποιήσεως της 28ης Σεπτεμβρίου 1979 (στο εξής: Σύμβαση της Βέρνης), ορίζει τα εξής:

«Οι χώρες στις οποίες εφαρμόζεται η παρούσα Σύμβαση συνιστούν Ένωση για την προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών επί των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών τους έργων.»

4 Κατά το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, της Σύμβασης της Βέρνης:

«1) Οι όροι “λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα” περιλαμβάνουν όλας τας παραγωγάς λογοτεχνικής, επιστημονικής και καλλιτεχνικής φύσεως, οιοσδήποτε είναι ο τρόπος και η μορφή εκφράσεως, ως: τα βιβλία, φυλλάδια και λοιπά γραπτά, τας διαλέξεις, τας προσφωνήσεις, τα κηρύγματα και άλλα έργα της αυτής φύσεως, τα δραματικά και δραματικομουσικά έργα, τα χορογραφικά έργα και τας παντομίμας, τας μουσικάς συνθέσεις μετά ή άνευ λόγων, τα κινηματογραφικά έργα, με τα οποία εξομοιούνται τα εκφραζόμενα διά μέσου αναλόγου προς την κινηματογραφίαν, τα έργα ιχνογραφίας, ζωγραφικής, αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, χαρακτικής, λιθογραφίας, τα φωτογραφικά έργα προς τα οποία εξομοιούνται τα εκφραζόμενα διά μέσου αναλόγου προς την φωτογραφίαν, τα έργα των εφημερομσμένων τεχνών, τας εικονογραφήσεις, τους γεωγραφικούς χάρτας, τα σχέδια, σκίτσα και πλαστικά έργα σχετικά με την γεωγραφίαν, την τοπογραφίαν, την αρχιτεκτονικήν ή τας επιστήμας.

2) Αι νομοθεσίαι των χωρών της Ενώσεως διατηρούν πάντως την ευχέρειαν να προβλέπουν ότι τα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα ή μία ή πλείονες κατηγορίαι αυτών δεν προστατεύονται εφ’ όσον δεν απετυπώθησαν επί τινος υλικού στηρίγματος.»

5 Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, της Σύμβασης της Βέρνης, οι δημιουργοί λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων που προστατεύονται με τη σύμβαση αυτή έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν την αναπαραγωγή των έργων αυτών, με οποιοδήποτε μέσο και μορφή.

6 Κατά το άρθρο 9 της Συμφωνίας για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, που περιλαμβάνεται στο παράρτημα 1 Γ της Συμφωνίας για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), η οποία υπογράφηκε στο Μαρακές στις 15 Απριλίου 1994 και εγκρίθηκε με την απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης, καθόσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (1986-1994) (ΕΕ 1994, L 336, σ. 1):

«1. Τα μέλη οφείλουν να εφαρμόζουν τα άρθρα 1 έως 21 της σύμβασης της Βέρνης (1971), καθώς και το προσάρτημα της ίδιας σύμβασης. […]

2. Η προστασία των δικαιωμάτων δημιουργού καλύπτει τις δημιουργίες, αλλά όχι τις ιδέες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους λειτουργίας ή τις μαθηματικές έννοιες καθαυτές.»

7 Στις 20 Δεκεμβρίου 1996, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΔΙ) συνήψε στη Γενεύη τη Συνθήκη του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 6 Μαρτίου 2002. Η συνθήκη αυτή εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2000/278/ΕΚ του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 2000 (ΕΕ 2000, L 89, σ. 6, στο εξής: Συνθήκη του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία). Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 4, της εν λόγω συνθήκης:

«Τα συμβαλλόμενα μέρη συμμορφώνονται με τα άρθρα 1 έως 21 και με το παράρτημα της Σύμβασης της Βέρνης.»

8 Το άρθρο 2 της ίδιας συνθήκης ορίζει:

«Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας καλύπτει τις δημιουργίες, αλλά όχι τις ιδέες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους λειτουργίας ή τις μαθηματικές έννοιες αυτές καθαυτές.»

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2001/29

9 Τα άρθρα 1 έως 4 της οδηγίας 2001/29 περιλαμβάνουν τις ακόλουθες διατάξεις:

«Άρθρο 1

Πεδίο εφαρμογής

1. Η παρούσα οδηγία αφορά την νομική προστασία του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνία της πληροφορίας.

2. Με εξαίρεση τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 11, η παρούσα οδηγία ουδόλως θίγει τις ισχύουσες κοινοτικές διατάξεις σχετικά με:

α) τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών,

β) το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας,

γ) το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που εφαρμόζονται στις ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις προγραμμάτων μέσω δορυφόρου και την καλωδιακή αναμετάδοση,

δ) τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων,

ε) τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων.

Άρθρο 2

Δικαίωμα αναπαραγωγής

Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν, την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει:

α) στους δημιουργούς, όσον αφορά τα έργα τους,

[…]

Άρθρο 3

Δικαίωμα παρουσίασης έργων στο κοινό και δικαίωμα διάθεσης άλλων αντικειμένων στο κοινό

1. Τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν κάθε παρουσίαση στο κοινό των έργων τους, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, καθώς και να καθιστούν προσιτά τα έργα τους στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος.

[…]

Άρθρο 4

Δικαίωμα διανομής

1. Τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς, όσον αφορά το πρωτότυπο ή αντίγραφο των έργων τους, το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τη διανομή τους στο κοινό με οποιαδήποτε μορφή μέσω πώλησης ή άλλως.

[…]»

10 Το άρθρο 5 της οδηγίας 2001/29 προβλέπει ορισμένες εξαιρέσεις και περιορισμούς στα αποκλειστικά δικαιώματα που παρέχονται στους δημιουργούς επί των έργων τους δυνάμει των άρθρων 2 έως 4 της οδηγίας.

Ο Κανονισμός Διαδικασίας του Δικαστηρίου

11 Το άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου ορίζει:

«Πλην του κειμένου των υποβαλλομένων στο Δικαστήριο προδικαστικών ερωτημάτων, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιλαμβάνει:

α) συνοπτική έκθεση του αντικειμένου της διαφοράς, καθώς και των σχετικών διαπιστωθέντων από το αιτούν δικαστήριο πραγματικών περιστατικών ή, τουλάχιστον, έκθεση των πραγματικών στοιχείων στα οποία στηρίζονται τα ερωτήματα·

β) το περιεχόμενο των δυνητικά εφαρμοστέων εν προκειμένω εθνικών διατάξεων και, ενδεχομένως, τη σχετική εθνική νομολογία·

γ) έκθεση των λόγων που οδήγησαν το αιτούν δικαστήριο να υποβάλει ερωτήματα ως προς την ερμηνεία ή το κύρος ορισμένων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, καθώς και της κατά τη γνώμη του σχέσεως μεταξύ των διατάξεων αυτών και της εφαρμοστέας στη διαφορά της κύριας δίκης εθνικής νομοθεσίας.»

Το ολλανδικό δίκαιο

12 Το άρθρο 1 του Auteurswet (ολλανδικού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας) ορίζει:

«Το δικαίωμα του δημιουργού είναι το αποκλειστικό δικαίωμα του δημιουργού ενός λογοτεχνικού, επιστημονικού ή καλλιτεχνικού έργου, ή όσων έλκουν δικαίωμα από αυτόν, να δημοσιοποιεί το έργο αυτό και να το αναπαράγει, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών που ο νόμος προβλέπει.»

13 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας ορίζει τα εξής:

«Ως λογοτεχνικά, επιστημονικά ή καλλιτεχνικά έργα νοούνται κατά τον παρόντα νόμο:

1) τα βιβλία, τα φυλλάδια, οι εφημερίδες, τα περιοδικά και όλα τα άλλα γραπτά·

2) τα δραματικά ή δραματικομουσικά έργα·

3) οι διαλέξεις και οι ομιλίες·

4) τα χορογραφικά έργα και οι παντομίμες·

5) οι μουσικές συνθέσεις με ή χωρίς λόγια·

6) τα έργα ιχνογραφίας, ζωγραφικής, αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, λιθογραφίας, χαρακτικής και άλλα έργα από φύλλα μετάλλου·

7) οι γεωγραφικοί χάρτες·

8) τα σχέδια, τα σκίτσα και τα πλαστικά έργα σχετικά με την αρχιτεκτονική, τη γεωγραφία, την τοπογραφία ή τις άλλες επιστήμες·

9) τα φωτογραφικά έργα·

10) τα κινηματογραφικά έργα·

11) τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών και τα βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα·

12) τα προγράμματα υπολογιστών και το προπαρασκευαστικό υλικό,

και γενικά κάθε παραγωγή στον τομέα της λογοτεχνίας, των επιστημών και των τεχνών, ανεξαρτήτως του μέσου ή της μορφής της εκφράσεως.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

14 Το «Heksenkaas» ή «Heks'nkaas» (στο εξής: Heksenkaas) είναι τυρί για επάλειψη με κρέμα γάλακτος και αρωματικά χόρτα, το οποίο δημιουργήθηκε από Ολλανδό έμπορο λαχανικών και νωπών προϊόντων το 2007. Δυνάμει συμβάσεως που συνήφθη το 2011 και με αντάλλαγμα αμοιβή βάσει του κύκλου εργασιών που πραγματοποιείται από την πώληση του Heksenkaas, ο δημιουργός του μεταβίβασε στη Levola τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας επί του προϊόντος αυτού.

15 Στις 10 Ιουλίου 2012 χορηγήθηκε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για τη μέθοδο παρασκευής του Heksenkaas.

16 Από τον Ιανουάριο του 2014 η Smilde παρασκευάζει ένα προϊόν με την ονομασία «Witte Wievenkaas» για αλυσίδα υπεραγορών στις Κάτω Χώρες.

17 Θεωρώντας ότι η παραγωγή και η πώληση του προϊόντος αυτού προσέβαλλε τα δικαιώματα του δημιουργού επί της «γεύσης» του Heksenkaas, η Levola ενήγαγε τη Smilde ενώπιον του Rechtbank Gelderland (πρωτοδικείου Gelderland, Κάτω Χώρες).

18 Συγκεκριμένα, η Levola, αφού επισήμανε ότι, κατά την άποψή της, το δικαίωμα του δημιουργού επί γεύσης παραπέμπει στη «συνολική εντύπωση που προκαλείται από την κατανάλωση ενός τροφίμου στα αισθητήρια όργανα της γεύσης, συμπεριλαμβανομένης της αισθήσεως που γίνεται αντιληπτή στο στόμα με την αφή», ζήτησε από το Rechtbank Gelderland (πρωτοδικείο Gelderland) να αναγνωρίσει, αφενός, ότι η γεύση του Heksenkaas αποτελεί προσωπική πνευματική εργασία του δημιουργού της και συνεπώς προστατεύεται ως «έργο», κατά την έννοια του άρθρου 1 του ολλανδικού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας, βάσει του δικαιώματος του δημιουργού και, αφετέρου, ότι η γεύση του προϊόντος που παράγεται από τη Smilde αποτελεί αναπαραγωγή του έργου αυτού. Ζήτησε, επίσης, από το ίδιο δικαστήριο να υποχρεώσει τη Smilde να παύσει κάθε προσβολή του δικαιώματός της ως δημιουργού, και ειδικότερα την παραγωγή, αγορά, πώληση και κάθε άλλη διάθεση στο εμπόριο του προϊόντος με την ονομασία «Witte Wievenkaas».

19 Με απόφαση της 10ης Ιουνίου 2015, το Rechtbank Gelderland (πρωτοδικείο Gelderland) έκρινε ότι, χωρίς να χρειάζεται να αποφανθεί επί του κατά πόσον η γεύση του Heksenkaas μπορούσε να προστατεύεται βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, οι ισχυρισμοί της Levola έπρεπε, εν πάση περιπτώσει, να απορριφθούν, δεδομένου ότι η τελευταία δεν είχε αναφέρει ποια στοιχεία ή ποιος συνδυασμός στοιχείων της γεύσης του Heksenkaas του προσέδιδαν τον δικό του πρωτότυπο χαρακτήρα και μια ιδιαίτερη σφραγίδα.

20 Η Levola άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

21 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι το βασικό ζήτημα που ανακύπτει στην υπόθεση της κύριας δίκης είναι το κατά πόσον είναι δυνατή η προστασία της γεύσης τροφίμου βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Προσθέτει ότι οι διάδικοι της κύριας δίκης υποστηρίζουν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις ως προς το ζήτημα αυτό.

22 Κατά τη Levola, η γεύση ενός τροφίμου μπορεί να χαρακτηρισθεί ως λογοτεχνικό, επιστημονικό ή καλλιτεχνικό έργο προστατευόμενο βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Η Levola στηρίζεται, κατ' αναλογία, ιδίως, στην απόφαση του Hoge Raad der Nederlanden (Ανωτάτου Δικαστηρίου των Κάτω

Χωρών), της 16ης Ιουνίου 2006, Lancôme (NL:HR:2006:AU8940), με την οποία το ως άνω δικαστήριο δέχθηκε, καταρχήν, τη δυνατότητα να αναγνωριστεί δικαίωμα του δημιουργού επί της οσμής αρώματος.

23 Αντιστρόφως, κατά τη Smilde, η προστασία των γεύσεων δεν συνάδει με το σύστημα του δικαιώματος του δημιουργού, το οποίο αφορά μόνον οπτικές και ακουστικές δημιουργίες. Εξάλλου, ο αλλοιώσιμος χαρακτήρας των τροφίμων και ο υποκειμενικός χαρακτήρας της γευστικής αντίληψης εμποδίζουν να χαρακτηρισθεί η γεύση τροφίμου ως έργο προστατευόμενο βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Επιπλέον, τα αποκλειστικά δικαιώματα του δημιουργού ενός έργου πνευματικής ιδιοκτησίας και οι περιορισμοί στους οποίους υπόκεινται τα δικαιώματα αυτά δεν είναι, στην πράξη, δυνατόν να εφαρμοστούν στις γεύσεις.

24 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το Cour de Cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γαλλία) απέρριψε κατηγορηματικά τη δυνατότητα προστασίας μιας οσμής βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, μεταξύ άλλων με την απόφασή του της 10ης Δεκεμβρίου 2013 (FR:CCASS:2013:CO01205). Η νομολογία των ανωτάτων εθνικών δικαστηρίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν συγκλίνει, επομένως, όσον αφορά το ζήτημα, που είναι παρόμοιο με εκείνο της υπόθεσης της κύριας δίκης, της προστασίας οσμής βάσει του δικαιώματος του δημιουργού.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (εφετείο Arnhem-Leuvarde, Κάτω Χώρες) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Αποκλείει το δίκαιο της Ένωσης να προστατεύεται η γεύση τροφίμου, ως αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της, βάσει του δικαιώματος του δημιουργού; Ειδικότερα:

β) Αποκλείει την προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού το γεγονός ότι, μολονότι οι όροι "λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα" που περιέχονται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βέρνης, η οποία είναι δεσμευτική για όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης, ασφαλώς περιλαμβάνουν "όλας τας παραγωγάς λογοτεχνικής, επιστημονικής και καλλιτεχνικής φύσεως, οιοσδήποτε είναι ο τρόπος και η μορφή εκφράσεως", εντούτοις τα παραδείγματα που παρατίθενται στη διάταξη αυτή αφορούν μόνον οπτικές και/ή ακουστικές δημιουργίες;

γ) Αποκλείουν ο (ενδεχόμενος) αλλοιώσιμος χαρακτήρας των τροφίμων και/ή ο υποκειμενικός χαρακτήρας της γευστικής αντιλήψεως τον χαρακτηρισμό της γεύσης τροφίμου ως έργου προστατευόμενου βάσει του δικαιώματος του δημιουργού;

δ) Αποκλείει το σύστημα αποκλειστικών δικαιωμάτων και περιορισμών, όπως αυτό διέπεται από τα άρθρα 2 έως 5 της οδηγίας 2001/29, τη βάσει του δικαιώματος του δημιουργού προστασία της γεύσης τροφίμου;

2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, υπό α):

α) ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται για να τύχει η γεύση τροφίμου της προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού;

β) αφορά η προστασία της γεύσης βάσει του δικαιώματος του δημιουργού μόνο τη γεύση αυτή καθ' εαυτήν ή (επίσης) τη συνταγή του συγκεκριμένου προϊόντος;

γ) τι πρέπει να προβάλει ο διάδικος ο οποίος, στο πλαίσιο δίκης (σχετικής με προσβολή δικαιώματος) επικαλείται τη δημιουργία της προστατευόμενης βάσει του δικαιώματος του δημιουργού γεύσης τροφίμου; Είναι αρκετό ο διάδικος αυτός να προσκομίσει το τρόφιμο κατά τη διάρκεια της δίκης ενώπιον του εθνικού δικαστή έτσι ώστε αυτός να μπορέσει ο ίδιος να εκτιμήσει, οσμιζόμενος ή δοκιμάζοντας, αν το τρόφιμο πληροί τις προϋποθέσεις για να τύχει προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού; Ή ο ενάγων πρέπει (επίσης) να περιγράψει τις δημιουργικές επιλογές σχετικά με τη σύνθεση της γεύσης και/ή τη συνταγή βάσει των οποίων η γεύση μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της;

δ) πώς πρέπει να διαπιστώσει ο δικαστής, σε δίκη σχετική με προσβολή δικαιώματος, αν η γεύση του τροφίμου του εναγομένου έχει τόση ομοιότητα με τη γεύση του τροφίμου του ενάγοντος ώστε να πρέπει να συναχθεί προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού; Είναι προς τούτο (επίσης) καθοριστικό να είναι οι συνολικές εντυπώσεις που αφήνουν οι δύο γεύσεις όμοιες;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

26 Η Smilde προβάλλει ότι η παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι απαράδεκτη, με το αιτιολογικό ότι η προσφυγή της κύριας δίκης πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να απορριφθεί. Συγκεκριμένα, η Levola δεν διευκρίνισε τα στοιχεία του Heksenkaas που του προσδίδουν τον χαρακτήρα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του.

27 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι εναπόκειται αποκλειστικά στα εθνικά δικαστήρια που έχουν επιληφθεί της διαφοράς και φέρουν την ευθύνη της εκδοθησομένης αποφάσεως να εκτιμήσουν, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής τους αποφάσεως όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλουν στο Δικαστήριο. Κατά συνέπεια, εφόσον τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο οφείλει, κατ' αρχήν, να αποφανθεί (αποφάσεις της 10ης Μαρτίου 2009, Hartlauer, C-169/07, EU:C:2009:141, σκέψη 24, και της 1ης Ιουλίου 2010, Sbarigia, C-393/08, EU:C:2010:388, σκέψη 19).

28 Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, τεκμαίρονται λυσιτελή τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα που υποβάλλονται από το εθνικό δικαστήριο εντός του πραγματικού και νομικού πλαισίου το οποίο έχει προσδιορίσει με δική του ευθύνη και του οποίου την ακρίβεια δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο. Το Δικαστήριο δύναται να αρνηθεί να αποφανθεί επί αιτήσεως που έχει υποβάλει εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προδήλως προκύπτει ότι η ζητηθείσα ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (αποφάσεις της 24ης Ιουνίου 2008, Commune de Mesquer, C-188/07, EU:C:2008:359, σκέψη 30 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 21ης Μαΐου 2015, Verder LabTec, C-657/13, EU:C:2015:331, σκέψη 29).

29 Όμως, βάσει των στοιχείων που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα δεν έχουν σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή αφορούν πρόβλημα υποθετικής φύσεως. Το γεγονός και μόνον ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, του οποίου η απόφαση προσβάλλεται ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, έκρινε, αντιθέτως προς το αιτούν δικαστήριο, ότι ήταν σε θέση να αποφανθεί επί της διαφοράς της οποίας είχε επιληφθεί, χωρίς να επιλυθεί το προκαταρκτικό ζήτημα εάν η γεύση ενός τροφίμου μπορεί να προστατεύεται βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, δεν μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα.

30 Εξάλλου, διαπιστώνεται ότι το αιτούν δικαστήριο παρέσχε στο Δικαστήριο τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι απαραίτητα για να απαντήσει στα υποβληθέντα ερωτήματα, σύμφωνα με το άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας.

31 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα είναι παραδεκτά.

Επί του πρώτου ερωτήματος

32 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, εάν η οδηγία 2001/29 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην προστασία της γεύσης ενός τροφίμου βάσει του δικαιώματος του δημιουργού κατά την οδηγία αυτή και στην ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας κατά τρόπον ώστε να παρέχεται προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού στην εν λόγω γεύση.

33 Συναφώς, η οδηγία 2001/29 ορίζει, στα άρθρα 2 έως 4, ότι τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς, όσον αφορά τα «έργα» τους, ένα σύνολο αποκλειστικών δικαιωμάτων και προβλέπει, στο άρθρο 5, μια σειρά εξαιρέσεων και περιορισμών στα δικαιώματα αυτά. Η εν λόγω οδηγία δεν περιέχει καμία ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου του «έργου». Επομένως, και λαμβανομένων υπόψη των απαιτήσεων τόσο της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης όσο και της αρχής της ισότητας, η έννοια αυτή πρέπει, κατά κανόνα, να ερμηνεύεται αυτοτελώς και ομοιόμορφα σε ολόκληρη την Ένωση (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, σκέψεις 27 και 28, καθώς και της 3ης Σεπτεμβρίου 2014, Deckmyn και Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, σκέψεις 14 και 15).

34 Κατά συνέπεια, η γεύση ενός τροφίμου μπορεί να προστατεύεται βάσει του δικαιώματος του δημιουργού σύμφωνα με την οδηγία 2001/29 μόνον εάν η γεύση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως «έργο», κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

35 Συναφώς, για να μπορεί να χαρακτηριστεί ένα αντικείμενο ως «έργο», κατά την έννοια της οδηγίας 2001/29, πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς δύο προϋποθέσεις.

36 Αφενός, πρέπει το συγκεκριμένο αντικείμενο να είναι πρωτότυπο, υπό την έννοια ότι είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του (απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2011, Football Association Premier League κ.λπ., C-403/08 και C-429/08, EU:C:2011:631, σκέψη 97 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

37 Αφετέρου, ως «έργο», κατά την έννοια της οδηγίας 2001/29, μπορούν να χαρακτηριστούν μόνον τα στοιχεία που αποτελούν την έκφραση της εν λόγω προσωπικής πνευματικής εργασίας (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, σκέψη 39, καθώς και της 4ης Οκτωβρίου 2011, Football Association Premier League κ.λπ., C-403/08 και C-429/08, EU:C:2011:631, σκέψη 159).

38 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η Ένωση, μολονότι δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης της Βέρνης, εντούτοις υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 4, της Συνθήκης του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία, της οποίας είναι συμβαλλόμενο μέρος και στην εφαρμογή της οποίας αποσκοπεί η οδηγία 2001/29, να συμμορφώνεται προς τα άρθρα 1 έως 21 της Σύμβασης της Βέρνης (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 9ης Φεβρουαρίου 2012, Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 26ης Απριλίου 2012, DR και TV2 Danmark, C-510/10, EU:C:2012:244, σκέψη 29).

39 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της Σύμβασης της Βέρνης, τα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα περιλαμβάνουν όλες τις παραγωγές λογοτεχνικής, επιστημονικής και καλλιτεχνικής φύσεως, οιοσδήποτε είναι ο τρόπος και η μορφή εκφράσεως. Επιπλέον, κατά το άρθρο 2 της Συνθήκης του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία και το άρθρο 9, παράγραφος 2, της Συμφωνίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου, η οποία μνημονεύεται στη σκέψη 6 της παρούσας αποφάσεως και η οποία αποτελεί επίσης μέρος της έννομης τάξης της Ένωσης (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 15ης Μαρτίου 2012, SCF, C-135/10, EU:C:2012:140, σκέψεις 39 και 40), αντικείμενο της προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού είναι οι μορφές έκφρασης

και όχι οι ιδέες, οι διαδικασίες, οι μέθοδοι λειτουργίας ή οι μαθηματικές έννοιες αυτές καθεαυτές (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 2ας Μαΐου 2012, SAS Institute, C-406/10, EU:C:2012:259, σκέψη 33).

40 Επομένως, η έννοια του «έργου» που διαλαμβάνεται στην οδηγία 2001/29 συνεπάγεται κατ' ανάγκη έκφραση του προστατευόμενου βάσει του δικαιώματος του δημιουργού αντικειμένου η οποία να το προσδιορίζει με επαρκή ακρίβεια και αντικειμενικότητα, έστω και αν η έκφραση αυτή δεν είναι κατ' ανάγκη μόνιμη.

41 Συγκεκριμένα, αφενός, οι αρχές που είναι αρμόδιες για τη διασφάλιση της προστασίας των αποκλειστικών δικαιωμάτων που εμπεριέχονται στο δικαίωμα του δημιουργού πρέπει να μπορούν να γνωρίζουν με σαφήνεια και ακρίβεια τα αντικείμενα που προστατεύονται κατ' αυτόν τον τρόπο. Το ίδιο ισχύει για τους ιδιώτες, ιδίως επιχειρηματίες, οι οποίοι πρέπει να μπορούν να προσδιορίσουν με σαφήνεια και ακρίβεια τα προστατευόμενα αντικείμενα τρίτων, ιδίως ανταγωνιστών. Αφετέρου, η ανάγκη εξαλείψεως κάθε στοιχείου υποκειμενικότητας, βλαπτικής για την ασφάλεια δικαίου, κατά τη διαδικασία προσδιορισμού του αντικειμένου της προστασίας συνεπάγεται ότι το εν λόγω αντικείμενο μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ακριβούς και αντικειμενικής έκφρασης.

42 Όμως, η δυνατότητα ακριβούς και αντικειμενικού προσδιορισμού δεν υφίσταται όσον αφορά τη γεύση τροφίμου. Συγκεκριμένα, σε αντίθεση, παραδείγματος χάριν, με ένα λογοτεχνικό, εικαστικό, κινηματογραφικό ή μουσικό έργο, που αποτελεί ακριβή και αντικειμενική μορφή έκφρασης, ο προσδιορισμός της γεύσης τροφίμου στηρίζεται, κατ' ουσίαν, στις γευστικές αισθήσεις και εμπειρίες που είναι υποκειμενικές και μεταβλητές, καθόσον εξαρτώνται, μεταξύ άλλων, από παράγοντες που σχετίζονται με το πρόσωπο που δοκιμάζει το συγκεκριμένο προϊόν, όπως η ηλικία του, οι διατροφικές προτιμήσεις του και οι καταναλωτικές του συνήθειες, καθώς και με το περιβάλλον ή το πλαίσιο στο οποίο δοκιμάζεται το προϊόν αυτό.

43 Περαιτέρω, ακριβής και αντικειμενικός προσδιορισμός της γεύσης τροφίμου, που να παρέχει τη δυνατότητα διάκρισης της γεύσης αυτής από τη γεύση άλλων προϊόντων του ίδιου είδους, δεν είναι δυνατός με τεχνικά μέσα στο παρόν στάδιο της επιστημονικής εξέλιξης.

44 Επιβάλλεται, επομένως, το συμπέρασμα, βάσει του συνόλου των προεκτεθέντων, ότι η γεύση τροφίμου δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «έργο» κατά την έννοια της οδηγίας 2001/29.

45 Λαμβανομένης υπόψη της απαιτήσεως, που διαλαμβάνεται στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, περί ομοιόμορφης ερμηνείας της έννοιας του «έργου» εντός της Ένωσης, επιβάλλεται, επίσης, το συμπέρασμα ότι η οδηγία 2001/29 αντιτίθεται στην ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας κατά τρόπον ώστε να παρέχεται προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού σε γεύση τροφίμου.

46 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 2001/29 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην προστασία της γεύσης ενός τροφίμου βάσει του δικαιώματος του δημιουργού κατά την οδηγία αυτή και στην ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας κατά τρόπον ώστε να παρέχεται προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού στην εν λόγω γεύση.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

47 Δεδομένης της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

48 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

Η οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην προστασία της γεύσης ενός τροφίμου βάσει του δικαιώματος του δημιουργού κατά την οδηγία αυτή και στην ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας κατά τρόπον ώστε να παρέχεται προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού στην εν λόγω γεύση.

(υπογραφές)